

**Goran Dimitrić,
Borislav Obradović,
Radosav Saša,**

Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja, Novi Sad

ISTORIJAT IDENTIFIKACIJE I DETEKCIJE TALENATA U SPORTU

ŠTA JE TALENAT ?

Termin talenat se spominje i u bibliji. On je bio imenica koja je označavala monetarnu jedinicu na Srednjem Istoku. Njegovo metaforičko značenje potiče iz poglavlja Novog Zaveta gde Isus priča priču o veleposjedniku koji pre odlaska na dugo putovanje svojoj trojici kućepazitelja daje po nekoliko „talenata“ i rekao im da ih pametno iskoriste. Kada se veleposjednik vratio sa putovanja, od svojih slugu je trazio talente koje ima je ostavio. Prva dvojica su dobijenu sumu udvostručili dok je treći doneo isto onoliko talenata koliko mu je poverio jer se bojao da ih ne izgubi. Zemljoposjednik je dvojicu slugu, koji su udvostručili svoje talente nagradio, a trećeg slugu ukorio jer je poverene talente sačuvao.

Korisno je upoznati se sa terminologijom kako bila razjašnjen pojam - talenat. Može se pretpostavljati da se on sastoji od tri elementa: individualnih osobina koje su delimično nasleđene i delimično razvijene s rastom i razvojem pojedinca, oblasti kulture, koja pripada sistemu pravila koja definišu pouzdane nivoe izvođenja kao značajne i vredne i socijalnog polja koje se sastoji od ljudi i institucija čiji je zadatak da odluče da li je konkretna izvedba vredna ili ne. Npr., bilo bi nemoguće za mladu osobu da se imenuje kao talentovani matematičar, bezobzira koliko je on ili ona vešta u mentalnim manipulacijama, dok se ne dokaže u polju aksioma, pravila, procedura za koje znamo da su matematika. Ili da li bi osoba bila prepoznata kao talenat, a da njen rad nije procenjen od strane institucija i pojedinaca priznatih u društvu. Dobar primer za to je indijski matematičar Ramanujan, koji je 1930. zapanjio svet svojom genijalnošću. Ramanujan je rođen i rastao u delu Indije gde oblast matematike nije bila visoko razvijena i nije se očekivalo da u toj oblasti može da se rodi talenat. Radeći, on je potvrdio teoreme koje su drugi matematičari ranije formulisali. On je neke od svojih proračuna poslao G.H. Hardy eminentnom britanskom matematičaru. Hardy je Ramanujana procenio kao izvanredan talenat. On mu je ugovorio stipendiju na Cambridgeu, i bio je mentor sve dok Ramanujan nije kompletno razvio svoj talenat. Ostalo je istorija: Mi sad znamo Ramanujana kao najvećeg matematičara 20.veka, a ne kao momka koji je obećavao. Šta se desilo da on uspe. Našao je podršku u oblasti kojom se bavio, pratio je šta se u njoj dešava i dozvoljeno mu je da učestvuje u njoj. Osobine koje potencijalno mogu dovesti pojedinca do uspeha u nekoj oblasti mogu biti biološki konstituisane, njihovo prepoznavanje kao talenat je socijalno konstruisano sa preporukom za tačne potrebe i vredosti društva. Dete sa osobinama superiornog naučnika ne može biti prepoznato kao talenat, osim u društvu gde je njegova oblast jako razvijena i gde stručnjaci iz te oblasti aktivno traže nove talente. Među Eskimima, koji nemaju tradiciju slikanja, dete rođeno sa velikim senzibilitetom za boje, neće biti prepoznato kao talenat.

POJMOVI IDENTIFIKACIJE I DETEKCIJE TALENTA

Identifikacija talenata postoji od kad i takmičarski sport (Burgess, 1997) i profesionalno organizovan kao jedan od ključnih faktora u nadziranju kvaliteta vrhunskih trenaznih programa (Hoare, 1998). Identifikacija talenata je proces gde se pokušavaju pronaći oni najbolji sposobni za postizanje vrhunskih rezultata. Literatura o talentima u sportu počinje prepoznavati nedostatak jasnoće pojma talenat, i u članku o identifikaciji talenata i njihovom razvoju u fudbalu, (Williams and Reilly, 2000) su pokušali da definišu i jasno razdvoje pojmove detekcija talenata, identifikacija talenata i razvoj talenata, od drugih pojmova. Oni su objasnili da je detekcija talenata “otkrivanje potencijalnih talenata koji se ne bave sportom”. Slično, (Hohmann and Seidel, 2003) takođe objašnjavaju detekciju talenata kao detekciju talentovane dece baziranu na njihovim inicijalnim postignućima pre uključivanja u specifični trenazni sistem u datom sportu.

Identifikacija talenata podrazumeva skeniranje dece i odraslih, upotrebom odabranih fizičkih, fizioloških i motoričkih testova, sa ciljem identifikovanja onih koji poseduju potencijal za uspeh u željenom sportu. Dužina sportskog staža nije preduslov za identifikaciju.

Selekcija ili detekcija talenata je skeniranje mladih sportista, *trenutno aktivnih* u sportu, oslanjajući se na iskustvo trenera i / ili upotrebom odabranih fizičkih, fizioloških i motoričkih testova, sa ciljem identifikovanja onih koji mogu uspeti u tom sportu.

U Severnoj Americi, identifikacija talenata se posmatra kao način pomoći talentovanim sportistima da dostignu svoj maksimum, a ne kao pokušaj da se eliminišu “ne-talentivani” učesnici. (Lucaciu, L. 1996.)

RAZVOJ IDENTIFIKACIJE I DETEKCIJE TALENATA

Osvrtom na istorijske činjenice, nalazimo da su u centru antičkih Olimpijskih igara, Elidi, helanodici – treneri, birali najспособnije i najbolje pripremljene atlete za učešće na Olimpijskim igrama (Ilić, 1994.).

Pravo da se takmiče u jednoj disciplini imali su oni sportisti koji su preživeli „kamp“. Prvi nivo selekcije odigrava se nakon 30 dana treniranja pod nadzorom trenera. Organizovana su onda dva takmičenja da bi se odlučilo do od takmičara ide na desetomesečni kamp. Oni koji su posedivali potrebne sposobnosti i psihologiju bili su odabrani. Selekcija je vršena po uzrastu, nekim sposobnostima, kao i po poreklu i društvenom statusu. Sport je u to vreme bio zabava za društvenu elitu. (Lucaciu, 1996.).

U periodu koji je sledio postojali su neki oblici identifikovanja takmičara. Ti pokušaju su uglavnom bili stihijski i nisu bili sistematski sprovedeni niti nadgledani. Pojedinci koji su bili proglašeni sposobnim za postizanje visokih rezultata na takmičenjima nekada i nisu bili sposobni da opravdaju poverenje.

Identifikaciji talenata se posvećuje mnogo pažnje i ona postaje koncept koji se istražuje kao i nadarenosti. Pomenuta istraživanja datiraju još iz 70-ih godina dvadesetog veka (Hohmann & Seidel, 2003).

Od 70-ih formulisana su dva modela za identifikaciju talenata u sportu. Prvi je retrospektivni model, koji se zasniva na intervjuisanju vrhunskih sportista u cilju gledanja u prošlost i identifikovanja koraka koji su doveli do sportskog vrhunca. Sa druge

strane, postoji prospektivni, odnosno potencijalni model koji se bavi svakom individuum tokom dužeg perioda vremena (Falk et al, 2004).

Iako je retrospektivni model pružao vrlo interesantne informacije o navikama vrhunskih sportista, mnogi treneri i sportisti prave greške, bez pogovorno kopirajući šampione u svim aspektima u cilju dostizanja njihovog uspeha.

Protoklih godina razvijeno je nekoliko specifičnih modela detekcije talenata po sportovima. Bar-Or ov (1975) model poseduje detaljnu proceduru sastavljenu od pet koraka: 1. procena dece kroz seriju morfoloških, psiholoških, fizioloških i specifičnih varijabli; 2. procena rezultata na osnovu „indeksa ravoja“ radi proračuna bioloških godina; 3. testiranje reakcije na trening kratak trenažni program; 4. istražiti istoriju porodice (visina, težina, sportski staž, ...) i 5. pomoću višestruke regresione analize predvideti rezultat na osnovi prethodna četiri koraka. Iako moguć, ovaj program nije primenjen na bilo koje istraživanje u sportu.

Jones and Watson (1977) razvili su program za predviđanje uspeha na osnovu psiholoških varijabli. Oni nisu prezentovali detekciju talenata kao takvu, njihov model se činio vredan jer je davao informacije o predikciji nastupa. Koraci kojima su predviđali nastup su: 1. definisanje ciljanog nastupa, 2. selekcija kriterijuma za reprezentovanje na željenom nastupu, 3. selekcija prediktora za potencijalni nastup i verifikacija tačnosti prediktora i 4. primenjivati rezultate.

Gambel (1976) je obuhvatio i prirodne i naučene perspektive i zaključio da se talenat treba analizirati iz tri perspektive: 1. fiziološke i morfološke varijable, 2. sposobnost treniranja i 3. motivacija. Talenat je bio podeljen na interne faktore (genetske) i spoljašnje faktore (okolina). Prema Gembelu, genetski faktori su bili ključni u razvoju vrhunskog nastupa, ali nastup je bio minimiziran ako uslovi okoline nisu bili adekvatni. To je bio slučaj u većini sportova, vrhunski takmičari su bili pobeđeni od strane sportista 18 – 20 godina, a 8 – 10 godina je bilo potrebno da se razvije šampion. Dalje, perspektivni sportisti su bilo otkriveni između 8 – 9 godine, pre nego je njihov razvoj naglo počeo. Radi prevencije isključivanja učesnika koji se sporije razvijaju, Gimbel je predložio „godinu oporavka“ za one sportiste koji nisu prvobitno bili identifikovani, da se integrišu u trenažni proces nakon značajnog poboljšanja u svojim nastupima.

Gambel (1976) je postavio pitanje o „pogešnim procenama“, to je slučaj kada su pojedinci identifikovani kao talenti, a oni nisu nikad potvrdili predviđeni potencijal. Ineta su tri mišljenja u vezi ovih predikcija: 1. testovi korišćeni za predikciju nastupa nisu bili valjani, validni, pouzdani i objektivni, 2. bilo je nemoguće tačno predvideti nastup iz takvih testova zbog razlika bioloških godina ispitivane dece; i 3. doprinos psiholoških varijabli je bio zanemaren.

Geron (1978) je razvio model detekcije talenata sličan onom koji je predložio Gambel (1976) a kasnije modifikovao Montpetit i Carzola (1982). Model se sastojao od sledećih procedura: 1. determinacija profila elitnih sportista u određenom sportu, 2. identifikacija varijabli, kroz dugoročna istraživanja, koje su uslov za uspeh u sportu, a koje su urođene, i 3. određivanje godišta kada je genetska dimenzija odabranih faktora najizraženija. Geron je otkrio da profili elitnih sportista, ili „sportogrami“, nisu bili dovoljni za predikciju talenata. Ona je naglasila razliku između jednostavno nabrojanih

faktora koji utiču na nastup i identifikacije stalnih činilaca uspeha u datom sportu. Dru- gim rečima, postoji razlika između ranih kvaliteta potrebnih sportisti da bi postao šam- pion i karakteristika šampiona.

Dopunjenu Gambel-ova (1976) verziju su razvili Montpetit i Carzola (1982) i koristili je u plivanju. Da bi se identifikovale morfološke varijable na kojima bi se za- snivala predviđanja, dodate su određene procedure. Prvi korak ovog modela bio je izra- diti „profil vrhunskog plivača“ za svaku disciplinu, baziran na standardnim fiziolo- škim testovima. Drugi korak je sastojao od verifikacijestabilnosti varijabli u profilu kroz vremenska istraživanja. Koristeći oznake stabilnosti i stepen razvoja varijabli koje najbolje definišu plivačkog šampiona, Montpetit i Carzola su rekli da se izdvajanjem faktora koji utiču na nastup sportiste, sam nastup može predvideti.

Drugi model detekcije talenata je konstruisao Harre (1982) a bazirao se na pred- postavci da se jedino pomoću treninga može proceniti da li dete poseduje potrebne atri- bute za uspeh. Zbog toga, zahtevao je da prvi korak u detekciji talenata bude uključiva- nje što je više dece moguće u trenažne procese.

Što se tiče teškoća koje se javljaju tokom procesa detekcije talenata, (Bartmus, Neumann & de Marées, 1987) predlažu da se detekcija talenata pretvori u „vođenje“ ta- lenata i njio razvoj, ili bolje rečeno „nadzor“ talenata.

Najsistematičnija mreža za talentovane sportiste postojala je u DR Nemačkoj (Istočna Nemačka). Potraga za talentima bila je podržana od strane države zbog politič- kog značaja uspeha u sportu, pre svega na svetskim šampionatima i Olimpijskim igra- ma. Ipak, fudbalski nacionalni tim nije imao uspeha u kontinuitetu, što je indikacija problematičnosti izolovanja prediktora budućeg uspeha u ovoj igri Reilly, Williams, & Richardson, (2003).

U sistemu kakav je bio onaj u DR Nemačkoj, nije svaki pojedinac koji je poka- zivao karakteristike talenta, bio biran za sistematski trening. Mladi su birani za specija- lizaciju, pod određenim uslovima (Reilly et al, 2003) :

- Da su zdravi i bez medicinskih problema
- Da mogu tolerisati velika trenažna opterećenja
- Da imaju psihološke predispozicije za trening
- I da održavaju dobar nivo akademskih dostignuća.

U skorije vreme, studije navode da je uspeh u sportu (naročito u timskim sporto- vima) rezultat kompleksne interakcije varijabli koje nisu u potpunosti razjašnjene (Falk et al, 2004, Hoare & Warr, 2000). Upravo zbog toga, kopiranje šampiona sigurno zane- maruje individualne aspekte koji grade talente.

Falk i sar. (2004) ističu važnost rane identifikacije talenta i opisuju tri aspekta identifikacije – fiziološki, psihološki i sociološki. Metode za ranu identifikaciju talena- ta su usmerene sa ciljem da identifikuju nadarene pojedince (decu) sa odgovarajućim fiziološkim osobinama (genetskim) za određeni sport. Međutim, Hoare i Warr (2000) naglašavaju da je ovaj metod prilagođen individualnim, ponavljajućim sportovima gde uspeh zavisi od antropometrijskih i fizioloških atributa. Takvi sportovi su dizanje te go- va, biciklizam, kajak, veslanje, atletika.

Poslednjih decenija, Australijski institut sporta - AIS, istakao se formiranjem modela identifikacije talenata u Velikoj Britaniji, kao i u identifikaciji u svojoj zemlji, u pripremi za Olimpijske igre u Sidneju 2000. godine. Ali, i ovde su glavne snage bile usmerene na individualne sportove, kao što su veslanje, biciklizam, plivanje i atletika (Reilly et al, 2003).

Jedan od najzanimljivijih modela dat je od strane Matsudo-a i sar. (1987). Oni su opisali piramidalni model, koji su koristili u Brazilu, koji se sačinjavao od 6 nivoa uspešnosti. Standardi su rangirani od školskog fizičkog vaspitanja na bazi piramide, do međunarodnih takmičara, na njenom vrhu. Baterija testova, inače korišćena za identifikaciju u košarci i odbojci, sastojala se iz antropometrijskih i merenja faktora takmičarske aktivnosti, konstruisana je u cilju povezivanja selektivnih i trenažnih faktora (Reilly et al, 2003).

Uspešna identifikacija praćena je selekcijom za konkretne programe razvoja sposobnosti i podrške individua za realizaciju potencijala. Eventualni uspeh u sportu konačno zavisi od mnoštva okolnosti, uključujući mogućnosti za vežbanjem, povreda, vođenja programa razvoja, kao i od personalnih, socijalnih i kulturoloških faktora.

ZAKLJUČAK

Ovaj članak se bavi razvojem identifikacije i detekcije talenata, u drugoj polovini 20.veka, periodu kada su istraživanja u ovoj oblasti bila vrlo intezivna. Identifikacija i detekcija talenata nije proces novijeg datuma. One postoje od uspostavljanja sistema takmičenja u svim sportovima. Identifikacija i detekcija talenata u sportu je dugogodišnji proces koji ima za cilj, identifikaciju pojedinaca sposobnih da svoj prirodan dar iskažu kroz vrhunski rezultat u svom sportu. Potrebno je ukazati na višestepeni karakter identifikacije i detekcije talenata što za posledicu ima dugotrajnost ovih procesa. Ovi procesi se moraju odvijati sistematski i planski kako bi njihov rezultat bio evidentan. Rezultati ovih proces nisu vidljivi odmah, nego nakon izvesnog vremena, što može biti nedostatak jer se ne može reagovati i na vreme otkloniti propust.

Svakako veliki broj sistema identifikacije i detekcije talenata je osmišljen i isproban u različitim sportovima i različitim državama, što nedvosmisleno objašnjava ove pojave kao sastavni deo današnjeg vrhunskog sporta. Pojedine države sprovode identifikaciju i detekciju talenata kako bi malo broj sportista usmerio ka "pravom" sportu, a neke žele da iz velikog boja sportista izaberu one najbolje. Neki sistemi identifikacije i detekcije talenata uspeju u manjoj ili većoj meri, neki dožive propast. Uvođenje sistema identifikacije i detekcije talenata je zahtevan proces kako u smislu tehničko-tehnološkog razvoja države gde se oni planiraju sprovesti, tako u finansijskom pogledu i u naučnom i saznanom pogledu.

LITERATURA

1. Burgess, R. (1997): Talent Identification, Faccioni Speed and Conditioning Consultancy Publication, dostupno na www.bath.ac.uk
2. Hoare, D. (1998). Talent search. Sports Coach, 21, 3, 32 – 33.

3. Williams, A., M. and Reilly, T. (2000). Talent identification and development in soccer .Journal of Sports Sciences, Volume 18, Number 9, pp. 657-667(11)
4. Lucaciu, L. (1996.). Talent identification in swimming testing program. New Westminster. B. C
5. Ilić, S. (1994.). *ISTORIJA FIZIČKE KULTURE*. Beograd: Fakultet fizičke kulture, Univerziteta u Beogradu
6. Hohmann, A. and Seidel, I.(2003). Scientific aspects of talent development. *International Journal of Physical Education*. 40(1):9-20,
7. Falk, B., Lidor, R., Lander, Y., and Lang, B. (2004). Talent identification and early development of elite water-polo players: a 2-year follow-up study. *Journal of Sports Sciences*. 22:347-355.
8. Geron, E. (1978). Psychological assessment of sport giftedness. In U. Smiri (Ed.), Proceedings of the international symposium on psychological assessment in sport (pp. 216 – 231). Netanya, Israel: Wingate Institute for Physical Education and Sport.
9. Gambel, B. (1976). Possibilities and problems in sports talent detection research. *Leistungssport*, 6, 159 - 167.
10. Montpetit, R. & Cazorla, G. (1982). La detection du talent en natation. *La Revue de l'Entraîneur*, 5, 26-37.
11. Harre, D. (1982). *Trainingslebe*. Berlin, Germany, Sportverlug.
12. Bartmus U, Neumann E, de Marées H. (1987). *The talent problem in sports*. *Int J Sports Med* 1987; 8 (6): 415-6.
13. Reilly, T.; Williams, A.M. & Richardson, D. (2003): Identifying talented players. In: Science and Soccer (ed. by Reilly & Williams), Routledge, New York, NY
14. Bar – Or (1975). Predicting athletic performance. *Physician and Sport Medicine*, 3, 81 – 85.
15. Falk, B., Lidor, R., Lander, Y., and Lang, B. (2004): Talent identification and early development of elite water-polo players: a 2-year follow-up study. *Journal of Sports Sciences*. 22, 347-355
16. Hoare, D.G. and Warr, C.R. (2000): Talent identification and women's soccer: An Australian experience. *Journal of Sports Sciences*. 18, 751-758

SUMMARY

This paper presents development of talent identification and detection through history, highlighting the most conclusive attempts of organization of mentioned processes. Talent identification and detection is long-lasting process. Through history of sport, scientists tried to make the best talent identification model. There were a lot of attempts of finding way of choosing young perspective athletes, capable for maintaining high sport results. According with music, art, science, ... sport workers tried to form pattern of identification and selection. Many of these attempts failed, some of them stayed until today as modified form, adapted to modern sport.

Key words: talent, talent identification, talent detection, history of talent identification, sport